

Az orgoványi csárda Petőfi-legendái

Anagyapám, Molnár Gergely református lelkész megemlíti a majd fél évszázadon át, Orgovány községgé alakulásától a 20. század harmincas éveinek elejéig vezetett diáriumában – *Orgoványi napló* címmel 2002-ben jelentette meg a Kortárs Könyvkiadó –, hogy Petőfi többször is megfordult az orgoványi puszta mélyén álló „magányos, dölt kéményű” csárdában, verset is írt róla, sőt benne is.

A kunszentmiklósi gazdák orgoványi regále-csárdáját a 19. század végén, mikor a puszta fölosztása után megszaporodott a lakosság, imaházzá alakították; Molnár Gergely volt az első lelkésze. 1895-ben küldte a Dunamelléki Református Egyházkerület Orgoványra; negyvenegy éven át pásztorolta a lelkeket. Huszonnyolc évesen érkezett meg szekérdereknői portékájával szolgálati helyére, a királydinnyés, árvalányhajas, szamárlenyeres homok és törpe nyárfaerdő övezte pusztai csárdába, melynek ivóját gyülekezeti teremmé építették át. Ő az épület többi helyiségében lakott, egyetlen kis szoba kivételével, ahol a helyi szájhagyomány, „a parasztok csácsogó meséi” szerint *Petőfi Sándor megszületett* – tehát nem Félégyházán, nem Szabadszálláson, és nem is Kiskőrösön, hanem az orgoványi csárdában. Ő maga is úgy vallotta mindig, hogy a Kiskunságban született, „hova szíve, lelke mindig, mindenholn vissza-visszavágyott”, ha már nem mehetett, hiába áhítozott rá, se Párizsba, se Londonba, nem jutott el Itáliába vagy Egyiptomba, és sohasem láthatta a tengert; ez a Kárpát-medencében szinte mindenhol eltalpaló kozmikus vándor nem járt Szegeden sem, és soha nem látogatott el Kiskőrösre, ami akkoriban melleleg nem is számított kiskunsági helységnek...

Orgovány-puszta községgé fejlődött, 1913-ban megépült a református templom, lelkészlak is épült, a csárda iskolaként szolgált tovább; első elemistaként én is odajártam. Az egykori csárdaiskola falán 1992. március 15. óta emléktábla áll: „PUSZTÁN SZÜLETTEM, PUSZTÁN LAKOM.” AZ ORGOVÁNYI SZÁJHAGYOMÁNY SZERINT ITT, AZ EGYKORI CSÁRDÁBAN SZÜLETETT PETŐFI SÁNDOR.

Egy rekkenő hőségű nyári napnak nem annyira az alkonyulatánál, inkább a delelőjén az apostolok lovain közlekedő, verítéktől csatakos utas állított be az orgoványi csárdába, ahol két pásztor, egy öreg meg egy fiatalabb borozgatott éppen; csikósok voltak a szentmiklósi ménesnél, és a csárda környékén legeltettek.

Az utas a fogásra dobta viharvert kalpagját, és levágódott egy sarokasztal mellé. Jobb napokat látott kopott öltözkéőről a csikósok kódorgó diáknak néztek. Kifújta magát, majd így adta bizonyosságát ékesszólási tehetségének: – Bort! – Tüskésen égnek meredő haját hátrasímította, és pödörített egyet a bajszán. Elmélázva üldögélt. A szülei, politikusok, barátok, hitelezők, repedt sarkú komédiásnők, cselédlányok vonultak föl izzó, szertelen lelkében. (Bocsásson meg Ady

Endre, lehetőleg máma még, amiért átszabtam kissé, amit idézek *Petőfi nem alkuszik* című zseniális nagyesszéjéből.) Világtörténelem, Szophoklész-drámák, és amik tegnap este egy falusi lakodalomban történtek, egyszerre toltuk föl benne.

A szomszéd asztalnál – olvasom nagyapám naplójában – kezdett már hangosodni és kedvesedni a vendég. A csikósbojtár egy pohár sillerrel a markában a kóbor diáknak látszó utashoz lépett: – Engödelmet, ha mög nem sértöm, kit tisztölhetünk az úrban?

– Petőfi vagyok – felelte a diákforma vendég.

– Csak nem a poéta? – kérdezte az öregebbik pásztor, mert ő már hallotta ezt a nevet a „Fürdik a holdvilág az éj tengerében”, a „Befordultam a konyhára”, „A virágnak megtiltani nem lehet”, meg több divatos magyar nótával kapcsolatban. Fölállt, odament Petőfihez, és jó markosan megrázta a kezét: – Az én istenöm áldja mög!

Szóba elegyedtek; gondúzó borocska mellett vígan illan az idő. A csikóslegény tátott szájjal fülelt. Izgett-mozgott, mint akinek erősen böki az oldalát valami. Egyszer csak kibuggyant belőle: – Ha poéta az úr, miránk, csikósokra is tudna írni kádenciát?

Petőfi rávágta: – Tudnék hát!

Az öreg pásztor lenyomta a helyére eres karjaival a bojtárt. Petőfi egy kis noteszt kapott elő a dolmányából, néhány pillanatig a levegőbe meredt, és homlokát a jobb tenyerébe támasztotta. Bal kézzel írt, mert balkezes volt, és egykettőre megszületett a „Pusztán születtem...” című és kezdetű vers az orgoványi csárdában:

Pusztán születtem, a pusztán lakom.
Nincs födeles, kéményes hajlokom;
De van cserényem, van jó paripám:
Csikós vagyok az alföldi rónán.

Szörén szoktam megülni a lovat,
Ha ide vagy oda útam akad;
Nem szükséges a nyereg a hátán –
Csikós vagyok az alföldi rónán.

Gyócs a gatyám, patyolat az ingem,
Nem vettem, a rózsám varrta ingyen.
Hej, maholnap az én piros rózsám
Csikósné lesz az alföldi rónán.

A deresedő utas, aki a történetet elbeszélte öregapámnak, szanki magyar volt, a szabadszállási piacra vitt fejes káposztát.

– Honnan tudja kelmed mindezt ilyen pontosan? – kérdezte tőle öregapám.

– Akkor még itt, Orgoványon lakott az apám. Pásztorkodó ember volt ő is. Ő a pásztorkodótól hallotta, én meg tőle tudom.

De az orgoványi csárda legszebb legendája, miként az *Orgoványi napló*ban és zalai Szalay László *A puszta balladája* című könyvében is meg van örökítve, a költő születéséről szól.

Egy viharos szilveszteréjszakán, miközben veszettül fúj a szél, és hordta a havat Tolvajos felől, pásztorkodó népek gyűltek az ősztendő búcsúztatására az orgoványi csárdába. Öles juhászok a Zubornyak dinasztiaiból, hegyes pásztorsüvegben, cífrán kivarrott, sarkukat verő, sárga báránybőr subákban. Villogó szemű, hetyke csikósok rövid bőrbekecsben, sarkantyús csizmában, vállukon átvetett karikás ostorral. Aztán a télen-nyáron szabadban háló rideg marhapásztorok: Rőfiek, Lefántiak, Meskók. Köszöntöttek egymást illendően, s abban a sorrendben, ahogy érkeztek, körbeülték a kecskelábú asztalt. Bort forraltattak, diskuráltak.

Rajtuk kívül csak egy vendég volt a szalában, egy mokány, úrféle ember. Hátát a banyakemencének vetve, szótlánul álldogált. Egyszer csak az egyik öreg pásztor odafordult hozzá:

– Hallja az úr! Ha mög nem sértöm, tartson velünk!

Az úrféle előrejött, megköszönte s elfogadta a barátságot. Helyet szorítottak neki.

– Osztán kinek tisztójjuk, öcsém uram?

– Petrovics István az én nevem.

– Isten éltesse! Osztán hunnét hová?

– Félegyházáról igyekeztünk Kiskőrösre, de itt megrekedtünk.

– Még hogy! A fúvásokba?

– Nem a, hanem a feleségem itt, a csárdában lebabázott.

A vén juhász hátrakapta a fejét, és felhörrent:

– Ne mondja, öcsém!

A többiek is sajnálkoztak, és nagyot hallgattak az esetre. Egyszer csak az öreg juhász magához intette a bojtárját, és súgott valamit a fülébe. Elszaladt a bojtár, kisvártatva egy báránnyal került elő.

– Petrovics öcsém! Hun van az újszülött?

– A konyhán túl, az első szobában.

– Vezessön csak!

Petrovics fölállt.

– Mőgájjunk – mondta egy másik öreg –, én is mék! Aggyatok egy tiszta poharat!

Elébe tették, fölvette, a másik kezébe meg egy üveg forralt bort fogott.

– Ohó! Hát csikós egy se mén?

– Gyühet, ha akar!

Főlpattant az egyik sarkantyús legény.

– No, gyűjön egy gulyás is! Hagy lögyön mindön fajtábú!

Elindultak, elől a báránykás öreg. Kopogtak, beléptek. Petrovicsné szorongva pislogott; a gyermek ott feküdt mellette.

Megállt az öreg juhász a borral az ágy előtt. Hosszú szakállával, hófehér hajával megszólalásig olyan volt, mint Koppány ősapánk.

– Áldás, békesség, jóakarát! Vötte az örömhírt a pásztorok népe, hogy éggyē többen löttünk a kiskunsági pusztán. Égyüttünk hát a kiseded mögtekéntésire, mög hogy köszöntsük a boldog édosanyát. Adja a magyarok istene, hogy nagyra nyőjön, mint a jegőnyenyár! Hogy öröme és büszkesége lögyön nē csak a szüleinek, hanem ennek a pusztának, ennek a népnek is, ahun születött. Ez a pohár bor az édosanyáé. Kérjük, hogy üritse, és kívánjuk, hogy váljék egőségire! Erősöggýék tüle!

Petrovicsné fogta a poharat, és kiürítette. Mosolygott.

A másik vén juhász meg fogta a báránykát, és a kiseded mellé fektette:

– Nagy pásztor lögyé a népek között!

A csikós lekanyarította válláról a karikást, és az ágyra tette:

– Ustorod is lögyön!

A gulyás előkotorászta a szüre ujjából a furulyát, és a gyermek mellé tette.

– Ehun a furulyám!

Si non è vero, è ben trovato, „ha nem igaz is, jól ki van találva”, jegyzte meg nagy-tiszteletű öregapám.

Elköszönte a pásztorok, és kivonultak áldomást inni. Ittak, ittak – de szavuk nem sok volt. Megérezték mindahányan, hogy ezen a viharos szilveszteréjszakán valami szörnyűséges nagy dolog történt.

Vagy ahogy Kosztolányi írta: „Mindez összeolvad egyetlen titokká, elvegyül a szilveszteri rémekkel, álmokkal. Újév áldott hajnala percen. Alszik mindenki, császár, kancellár, gróf, beamter, jurátus, nemes kisasszony, s belefáradva dacos sírásába, édesdeden szunnyad a kiseded is, aki megszületett, és minden érlökésére nő, csodálatosan, csodává épül. Lélegzése már olyan, mint az életé, s benne van a világ.”

Ki meri meglátni, ki meri idézni az igazi arcát?